

Byggeskik på landet

Gregers Begtrup skrev i 1806 om byggeskikken på landet: 'Landets Bøndergaarde ere ikke saa smukke i Bygning, ei heller saa store, som de fyenske, da det er her brugeligt, ligesom paa Ærø og de øvrige smaa Øer under Fyen, at sætte en Deel af Sæden i Hæs ved Gaarden.'

Den trelængede gård, som ses overalt på øen, er netop et resultat af dette, at sætte kornet i hæs. Det vil sige til tørre i det fri. Herved var behovet mindsket for større bygningsrum, og gårdene er opført med stuehuset, alene flankeret af en staldlænge og en mindre ladebygning. Den åbne, fjerde side er ofte afsat med en lav hæk eller et eller flere træer. Mange af de tre-længede gårde er så små, at gårdrummet får en særligt intim karakter og et næsten lilleput-agtigt udseende.

Som karakteristiske og gode eksempler på den trelængede gård skal nævnes Brandsbyvej 36 med det særligt fint formede stuehus med midtrisalit, og Østerskovvej 49 med stråttækte længer samt hæk og træ på fjerdesiden. Endelig skal fremhæves gårdanlægget fra Påø Strand, som ligger i læ af den vestfor liggende hatbakke.

På Langeland er der blevet bygget stuehuse i bindingsværk til omkring 1860, jf. Hannebjergvej 4 i Hennemved. For udlængernes vedkommende fortsatte man stort set i alle 1800-årene med at bygge i bindingsværk. Enkelte udlænger er endda blevet opført i bindingsværk helt op til begyndelsen af 1900-årene. Men det har været i forbindelse med gårde, der blev flyttet ud på marken, hvor stuehuset blev grundmuret og de gamle længer genopført.

Et godt eksempel på en sådan udflyttet gård er Bækkebovej 3 med bindingsværkslænger og grundmuret stuehus med gennemgående sålbænk.

Efter 1. Verdenskrig og som følge af lensafløsningen blev en række husmandsbrug opført forskellige steder på Langeland. Brugene er for det meste opført som tolængede anlæg - stuehus og udlænge. Byggestilen har en vis overensstemmelse med den tilsvarende Bedre Byggeskik fra byerne.

I forbindelse med etableringen af Langelandsbanen fik især Humble karakter af stationsby. Langs Hovedgaden er opført en række villabyggerier i røde tegl, fx nr. 27, 29 og 31. Det er enkle længhuse, hvor den ene halvdel af huset står med en gavlkvist i fuld taghøjde ud mod gaden. En god, rummelig, men også lidt kedelig hustype, som imidlertid skulle blive umådelig populær.

Den trelængede gård har mange fine repræsentanter på Langeland. Men Brandsbyvej 36 indtager alligevel en helt særlig plads på grund af sit imponerende stuehus, sin lidenhed og de rødkalkede længer.

Bækkebovej 3 repræsenterer den noget større udgave af den trelængede gård. Længerne står i bindingsværk, mens stuehuset er opført i grundmur.

En meget anvendt placering af det langlandske byggeri på landet, er på læsiden af en hatbakke. Eksemplet her stammer fra Påø Strand.

Det typisk tolængede husmandssted forekommer fortrinsvis på Sydlangeland. Ovenstående eksempel er opført i forbindelse med udstykningen af Søgård.

Ved hovedgårdene ses ofte rækker af landarbejderboliger. Husene er nøgterne og i en god håndværksmæssig kvalitet. Her fra Nedergård på Nordangeland.

Hvor nutidens hovedveje førtes gennem de gamle landsbyer opførtes ofte større villaer, som adskilte sig markant fra landsbyens øvrige huse. Fra hovedvejen gennem Snøde ses dette flotte Bedre Byggeskik hus.

Også Humble kan henvises til sine hovedvejsvillaer. Eksemplerne her er karakteristiske for en bundsolid og snusfornuftig byggeform med en stor rummelighed.

Bindingsværk og grundmur

Sted og tradition udgør byggeskikkens grundlæggende forudsætninger. Stedet bestemmer materialernes art og omfang, og traditionen bestemmer materialernes anvendelse og de konstruktive principper.

Byggeskikken ændres og udvikles hen over tid - på grund af løbende tilpasninger og på grund af indflydelse udefra. Byggeskikken er først og fremmest bestemmende for det almindelige byggeri og i mindre grad for det specielle og enestående byggeri.

Bindingsværk er i princippet elementbyggeri, idet dimensionerne i fagene er ens. Et fag er traditionelt ca. 130 cm bredt og består af et sæt stolper, en bjælke, et sæt tagspær samt vægflade og tagflade fra stolpen hen til næste stolpe. Det kan være næsten umuligt at sige, hvornår en bindingsværksbygning er fra, fordi man let har kunnet føje ekstra fag til eller fjerne et. Yderligere var det almindeligt, at gammelt tømmer blev genanvendt i skillevægge eller som fyldtømmer.

De langlandske skove er lidt under middel i størrelse, og derfor var det langlandske bindingsværk ikke så stort og rigt som i fynske og østjyske skovegne. Men heller ikke så spinkelt som på Sjælland.

Bindingsværksbyggeriet har ikke været forbeholdt det landlige byggeri. I Rudkøbing er det ældste, eksisterende bindingsværkshus fra sidste halvdel af 1700-årene. Særligt skal præstegården og købmand Bays gård i henholdsvis Østergade 2 og 24 fremhæves for deres smukke og velproportionerede forhuse. Men også bindingsværksgårdene i Nørregade 12-14 og 15-19 skal fremhæves.

Den første offentlige grundmurede bygning på Langeland er den gamle skole i Tranekær. Bygningen er opført af grevskabet i år 1800 og blev snart efterfulgt af andre grundmurede bygninger som Sukkerfabrikken i 1811. I Rudkøbing blev det første grundmurede hus opført i 1802 af toldinspektør Barthold Hoe på hjørnet af Nørregade og Strandgade. Det følgende grundmurede hus er opført i 1838 i Brogade 3.

De grundmurede huse blev dog først almindelige efter 1840. De ældste fulgte bindingsværkshusene i dimensioner. De fremstod pudsede og kalkede og ofte med halvvalmede tage. Fra 1880'erne blev det røde teglstensbyggeri almindeligt, og der opførtes et stort byggeri af arbejderboliger såvel i Rudkøbing som på landet. Efter 1900 blev en del huse opført i cementsten og fik cementstenstage i stedet for de traditionelle tegltage.

Præstegårdens forhus i Østergade 2 er opført i 1760. Huset står i 18 bindingsværksfag med et helvalmet tag og en dominant afvalmet midtrisalit.

Nørregade 21 er Rudkøbings første grundmurede bygning. Et stort, svært hus i syv fag til gaden og med en stor, helvalmet frontkvist over tre midterfag.

I Magleby, nedenfor kirken mod øst, ses dette fine trelængede Bedre Byggeskik anlæg. Byggeriet er et smukt eksempel på et gennemført grundmuret hus på landet.

Hannebjergvej 4 i Hennemved repræsenterer den trelængede gård i gennemført bindingsværk. En stor velbygget gård med strå på taget og gårdsplads helt op til vejen.